

1.3. İlahî

Arapçada "Allah'a ait, Allah ile ilgili" manasına gelir. Türk edebiyatında nazım türleri belirginleşmeden önce dinî muhteva taşıyan her türlü şiire ilahî denilirken, daha sonra tasavvufi temaları işleyen ve Türk din mûsikîsinin makam ve usulleri ile bestelenerek dinî toplantılarda okunan şiirlere ilahî adı verilmiştir. Bugünkü tespitlere göre ilahî kelimesi, "bestelenmiş dinî tasavvufî şiir." anlamıyla ilk olarak Evliya Çelebi'nin eserinde geçmektedir. İlahîler, din dışı Türk mûsikîsindeki şarkı formuna çok benzerler, fakat sözleri ve melodi yapısı itibari ile şarkıdan ayrılırlar. İlahîlerin şarkılardan ayrıldığı önemli noktalardan birisi, ilahîlerin şarkılardan farklı olarak büyük usullerle de bestelenmiş olmalarıdır.

İlahi, dini musikinin en çok kullanılan formlarındandır.

Geleneğimizde ilahîler genellikle içerisinde bulunan aylara, günlere veya okunan tarikata göre değişiklik gösterir. Mesela muharrem ayında Kerbela faciası üzerine bestelenen ilahîler okunurken, rebîulevvel ayında Hz. Peygamber'in (s.a.v.) doğumu ile ilgili ilahîler okunur. recep ayında Miraç Kandili sebebi ile Miraçla ilgili ilahîler seçilir. Ramazan ayının ilk on beş gününde "hoş geldin, merhaba yâ şehr-i ramazan" ilahîleri okunurken on beşinden sonra ise "elvedâ ya şehr-i sultan" ilahîleri okunur. Halk arasında büyük ve küçük tevbe adlarıyla anılan cemâziyelevvel ve cemâziyelâhir ayları tövbe ve istiğfar zamanı olarak kabul edildiğinden, güftelerinde bu konulara yer verilen ilahîleri okumak tercih edilmiştir. Şevval, zilkâde ve zilhicce aylarında ise hac farizasının kutsiyeti ve mukaddes yerlerin özlemini terennüm eden ilahîler okunur. Tarikatların ise kendi büyüklerini öven ve bu tarikata mahsus ilahîleri vardır.

Bunların yanında ilahîler, toplumda düğün, sünnet, asker uğurlama gibi özel günlerde de okunmaktadır. Meselâ bir genç, Peygamber ocağı olarak görülen askere uğurlanırken sözleri Gazâli'ye ait olan, bestesi ise bilinmeyen

"Ey risâlet tahtının hurşîd-i mâh-ı enveri
Vey nübüvvet mazharı âhir zaman peygamberi
Hak senin şânında levlâk okudu yâ Mustafa
Yani sensin nur Muhammed kâinâtın rehberi" ilahîsini okunurdu.